

SPORTDA ILMIY TADQIQOTLAR

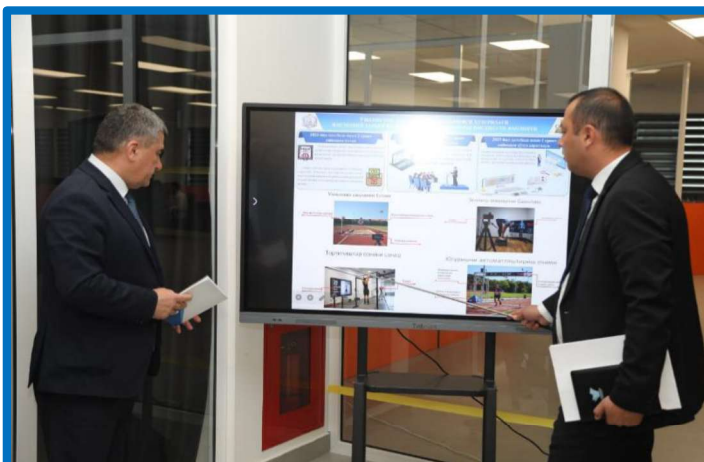

I.A.Tursunaliyev
R.M.Matkarimov
F.A.Kerimov
M.X.Mirjamolov
M.O‘.Arziqulov
K.D.Yarashev
D.H.Umarov
O.J.Dadaboyev
J.M.Ishtayev
E.T.Raxmonov
Z.P.Rasulov
Z.G.Gapporov
A.A.Artikov
N.M.Yusupov
Y.Y.Aripov
D.Yu.Tashnazarov
A.U.Xamidjonov
M.M.Azizov
SH.V.Djalalov
N.N.Azizov
D.Y.Egamov
M.R.Yo‘ldashov
SH.M.Nurmatova
S.N.Po‘latov
O.R.Egamberdiyev
D.B.Shaymardonov
B.B.Kipchakov
Sh.S.Ermatov
U.S.Dusanov
O.E.Toshmurodov
F.M.Muradov
O.Z.Pirmatov
E.A.O‘rinboyev
Sh.I.Shadjalilov
L.T.Davlatova
D.N.Raxmatova
B.B.Musayev
Sh.S.Tursunov
Z.X.Yusupova
O.A.Dadabayeva
Y.Y.Maxammadiyeva
A.Akbarov
N.Sh.Bobomuradov
D.B.Mamazoyitov
N.A.Xudayberdiyeva
A.E.Bobomurodov
N.A.Karimov
D.R.Ibodullayev

I.A.Tursunaliyev – Olimpiya va paralimpiya sport turlariga tayyorlash markazlaridagi sportchilarni kompleks tayyorlashning ilmiy-metodologik asoslari.....	5
Р.Д.Халмухамедов - Модернизация подготовки единоборцев на основе анализа динамики функционального состояния спортсменов в послесоревновательный период с использованием технологий искусственного интеллекта.....	13
M.X.Mirjamolov - Talaba-sportchilarning funksional holatini monitoring qilishda raqamli diagnostika tizimlarining samaradorligini baholash.....	11
Z.P.Rasulov - Bo‘lajak sport psixologlari kasbiy kompetentligini rivojlantirishning pedagogik-psixologik determinantlari.....	21
Z.Sh.Yusupov - Yuqori malakali gandbolchilarning umumiy jismoniy tayyorgarlik davrida kuch sifatini tahlil qilish usullari.....	26
K.B.Muxammadiev - методика отбора борцов для соревнований на учебно-тренировочном этапе.....	29
J.Sh.Jammatov, A.K. Sharipov - Jismoniy tarbiya va sport yo‘nalishi bitiruvchilarining kasbiy-pedagogik tayyorgarlik darajasini ish beruvchilar bahosiga ko‘ra tahlil qilish.....	34
I.B.Isayev - Yuqori malakali belbog‘li kuarshchilarni yillik tayyorgarlik davrida ovqatlanish ratsion modeli.....	39
M.M.Azizov - Musobaqa oldi davrida talaba-yoshlarning jismoniy sifatleri rivojlanishini nazorat qiluvchi raqamli boshqaruv tizimini yaratish.....	42
Sh.O.Boltabayev. - Yuqori malakali gandbolchilarni sakrab va tayangan holda darvozaga to‘p otish texnik harakatlarining kinematik modeli.....	45
A.U.Xamidjonov - Sportchilar texnik tayyorgarligini aniqlashda sun‘iy intlekt vositalaridan foydalanish ustuvorligi.....	49
N.B.Mengliyev - Jismoniy tarbiya mutaxassislarini kasbiy-amaliy tayyorgarligini rivojlantirishning ilmiy-uslubiy asoslari	52
M.A.Abduraxmanova - Kurashchi qizlarning vazn toifalarini inobatga olgan holatda kombinatsion harakatlar texnologiyasini ishlab chiqish va amaliyotga joriy qilish.....	56
M.X.Mirjamolov, A.A.Nabiyev - Talaba bokschiarning reaksiya tezligini aniqlash va tahliliy yondashuv.....	59
M.N.Norqobilov - Ko‘zi zaif o‘smirlarni, sog‘lom o‘quvchilar bilan jismoniy rivojlanish darajasini solishtirma baholash.....	64
H.SH.Bekmanova - Rivojlanishidagi koordinatsion buzilishi (dcd) bo‘lgan o‘quvchilar bilan ishlashda jismoniy tarbiya o‘qituvchilarining kompetensiyasi va kasbiy ehtiyojlari.....	67
F.M.Sharipov - Futbolda tezkor taktik fikrlash harakatlarini o‘rgatishning asosiy tushunchalari va nazariy asoslari.....	71
U.G‘.Rejapov - 13-14 yoshli voleybolchilarda to‘p uzatish aniqligini ta‘minlashga zamin yaratuvchi maxsus jismoniy sifatlarni rivojlanish sur‘ati.....	77
M.S.Xonimov - Yuqori malakali kurashchilarning tezkor-kuch qobiliyatlarini takomillashtirish.....	81
N.R.Qosimova - Yuqori malakali taekvondochilarning texnik-taktik tayyorgarligini takomillashtirishda vaziyatli mashqlar metodikasini ishlab chiqish.....	86

JISMONIY TARBIYA VA SPORT ILMIY TADQIQOTLARI INSTITUTI

1. Батуева А.Э. Методика реализации медико-адаптивных программ для спортсменов с нарушениями зрения / Батуева А.Э., Куликов Л.М., Дятлов Д.А.-Челябинск: Урал-ГУФК, 2006. -32с

2. Крутько В.Б. Особенности воспитания выносливости у слабовидящих легкоатлетов на различных этапах подготовки аппарата //Теория и практика физической культуры, 2009, №4, 55-57с.

3. Озолин Н.Г. Настольная книга тренера: Наука побеждать /Озолин Н.Г. -М.:ООО «Издательство Астрель» 2004.-863с.

4. Попов В.Б. Система специальных упражнений в подготовке легкоатлетов/ Попов В.Б. -М.: Олимпия ПРЕСС — 2006. — 224с.

5. Ростомашвили Л.Н. Адаптивное физическое воспитание детей с нарушением зрения /Учебно-методическое пособие /Под ред. Л.В. Шапковой. — М.: Советский спорт. — 2003. — 465 с.

6. Ростомашвили Л.Н. Своеобразие сенсорной интеграции детей со сложными нарушениями развития. //АФК, №3 (47), 2011, - стр. 8-11.

Толмачев Р.А. Адаптивная физическая культура и реабилитация слепых и слабовидящих / Толмачев Р.А.-М.: Советский спорт, 2004-108с.

Muallif bilan bog'lanish uchun:

Urganch davlat pedagogika instituti dotsenti

H.SH.Bekmanova

Urganch, O'zbekiston

RIVOJLANISHDAGI KOORDINATSION BUZILISHI (DCD) BO'LGAN O'QUVCHILAR BILAN ISHLASHDA JISMONIY TARBIYA O'QITUVCHILARINING KOMPETENSIYASI VA KASBIY EHTIYOJLARI

Аннотация

В данной статье проведен эмпирический анализ уровня знаний, методов диагностики и реальных потребностей в повышении квалификации учителей физической культуры общеобразовательных школ по проблеме "Нарушения развития координации (НРК или DCD)". Результаты социологического опроса (N=67) показали, что, несмотря на общую осведомленность (56.7%), существуют серьезные пробелы в точных теоретических знаниях (32.8%) и стандартизированной диагностике (74.6% основано на наблюдении). 89.6% учителей выразили высокую мотивацию к получению дополнительных знаний, в то время как 49.3% указали на отсутствие достаточной административной поддержки. Предложения направлены на внедрение адаптивных подходов в учебный процесс и усиление межпрофессионального сотрудничества.

Ключевые слова: нарушение развития координации (НРК или DCD), физическая культура, компетентность учителя, инклюзивное образование, эмпирическое исследование, адаптивный подход.

Annotation

Mazkur maqolada umumta'lim maktablarida faoliyat yurituvchi jismoniy tarbiya o'qituvchilarining "Rivojlanishdagi koordinatsion buzilish" (DCD) borasidagi bilim darajalari, tashxis qo'yish usullari va malaka oshirishga bo'lgan haqiqiy ehtiyojlari empirik tahlil qilindi. O'tkazilgan sotsiologik so'rovnoma (N=67) natijalari shuni ko'rsatdiki, o'qituvchilarning DCD haqida umumiy xabardorlikka ega ekanligiga qaramay (56.7%), aniq nazariy bilimlar (32.8%) va standartlashtirilgan diagnostika (74.6% kuzatuvga asoslangan) bo'yicha jiddiy kamchiliklar mavjud. O'qituvchilarning 89.6%i qo'shimcha ma'lumot olishga yuqori motivatsiya bildirgan bo'lsa, 49.3%i ma'muriy yordamning yo'qligidan shikoyat qilgan. Takliflar o'quv jarayoniga adaptiv yondashuvlarni joriy etish va mutaxassislar-aro hamkorlikni kuchaytirishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Rivojlanishdagi koordinatsion buzilish (DCD), jismoniy tarbiya, o'qituvchi kompetensiyasi, inklyuziv ta'lim, empirik tadqiqot, adaptiv yondashuv.

This article presents an empirical analysis of the knowledge levels, diagnostic methods, and real needs for professional development among physical education teachers in secondary schools regarding "Developmental Coordination Disorder (DCD)". The results of the sociological survey (N=67) indicate that despite general awareness of DCD (56.7%), there are critical deficiencies in accurate theoretical knowledge (32.8%) and standardized diagnosis (74.6% relies on observation). While 89.6% of teachers expressed high motivation for further education, 49.3% reported a lack of adequate administrative support. Recommendations focus on implementing adaptive approaches in the curriculum and strengthening interprofessional collaboration.

Keywords: developmental coordination disorder (DCD), physical education, teacher competence, inclusive education, empirical research, adaptive approach.

Muammoning dolzarbligi. O'zbekiston Respublikasida inklyuziv ta'limga o'tish kontekstida, maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilarni umumiy o'quv jarayoniga samarali integratsiyalash dolzarb vazifa hisoblanadi. DCD esa maktab yoshidagi bolalarda motor ko'nikmalarining kechikishiga sabab bo'lib, ularning jismoniy tarbiya darslarida ishtirok etishiga va ijtimoiy moslashuviga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Jismoniy tarbiya o'qituvchisining bu boradagi bilim va ko'nikmalari inklyuziya

samaradorligini bevosita belgilaydi. Shu nuqtai nazardan, mavjud amaliyotni tahlil qilish va o'qituvchilarning kasbiy ehtiyojlarini aniqlash ilmiy asosga ega.

DCDning ilmiy-nazariy asoslari va kompetensiya talablari. DCDning ilmiy ta'rifi, uning neyro rivojlanish buzilishi ekanligi va motor ko'nikmalarining yosh normalariga nisbatan sezilarli darajada past bo'lishi bilan bog'liqdir. Inklyuziv sharoitlarda ishlash uchun jismoniy

tarbiya o'qituvchisidan uchta asosiy kompetensiya talab etiladi:

1) Nazariy kompetensiya (DCD mohiyatini tushunish);

2) Diagnostik kompetensiya (obyektiv aniqlash usullarini bilish);

3) Amaliy kompetensiya (mashqlarni o'zgartirish va moslashtirish). Ushbu tadqiqot aynan shu uch kompetensiya yo'nalishida mavjud bo'shliqlarni aniqlashga qaratilgan.

Maxsus korreksion gimnastika (ingliz tilida: Special Corrective Gymnastics yoki ko'pincha Motor Remediation / Therapeutic Exercises deb ataladi) bu tibbiy-pedagogik yondashuv bo'lib, uning asosiy maqsadi turli sabablar tufayli yuzaga kelgan jismoniy rivojlanishdagi nuqsonlar, funksional buzilishlar va tayanch-harakat a'zolari tizimidagi nomutanosibliklarni bartaraf etish yoki ularni yengillashtirishdan iborat.

1. Asosiy maqsadlari. Maxsus korreksion gimnastikaning asosiy maqsadi motor ko'nikmalarni funksional ravishda yaxshilashdir: Kompetensiyani rivojlantirish: DCD bo'lgan o'quvchilarda buzilgan harakat ko'nikmalarini (koordinatsiya, muvozanat, nozik motorika) maqsadli mashqlar orqali qayta shakllantirish. Muskullar tonusini normallashtirish: Zaiflashgan yoki notekis rivojlangan muskullarni mustahkamlash. Harakatlar aniqligini oshirish: Harakatlarni bajarishda tezlik, aniqlik va izchillikni yaxshilash. Umumiy jismoniy holatni yaxshilash: Chidamlilik va umumiy motor qobiliyatini oshirish. Postural buzilishlarni korrektsiyalash: Agar buzilishlar qo'shimcha ravishda umurtqa pog'onasi qiyshayishi (skolioz) yoki oyoq shaklining buzilishi (yassioyoqlik) kabi holatlarni keltirib chiqargan bo'lsa, ularni tuzatish.

2. DCD kontekstida ahamiyati

Jismoniy tarbiya o'qituvchisi tadqiqotdagi kabi oddiy kuzatish (74.6%) orqali DCD alomatlarini aniqlaganda, maxsus korreksion gimnastika quyidagi uchun asosiy vosita bo'ladi: Maqsadli (Targeted) mashqlar: Oddiy jismoniy tarbiya darslari butun sinf uchun mo'ljallangan bo'lsa, korreksion gimnastika individual dastur asosida tuziladi. Bunda har bir bolaning aynan qaysi motor funksiyasi (vizual-motor integratsiya, statik muvozanat, dinamik muvozanat) buzilgan bo'lsa, shu funktsiyani tiklashga qaratilgan mashqlar majmuasi qo'llaniladi. Funksional yondashuv: Mashqlar ko'pincha bolaning kundalik hayotida foyda beradigan harakatlarga yaqin bo'ladi (masalan, bog'ich bog'lash, yugurib kelayotgan koptokni tutish). Progressiv yuklama: Mashqlar qiyinlik darajasi bo'yicha asta-sekin murakkablashib boradi, bu bolaga o'zlashtirish uchun yetarli vaqt beradi va o'ziga ishonchini oshiradi.

3. Jismoniy tarbiya amaliyotida

Tadqiqotning 52.2%i "Maxsus mashqlar/Individual yondashuv"ni eng muhim deb bilishgan. Maxsus korreksion gimnastika aynan shu ehtiyojni qondiradi. Agar o'qituvchi maxsus korreksion gimnastika usullarini bilsa, u DCD bo'lgan o'quvchiga shunchaki "Mashqlarni soddalashtirib takrorlash" (eng ko'p qo'llaniladigan usul) o'rniga, ilmiy asoslangan, motor buzilishni bevosita tuzatishga qaratilgan amaliy yordam bera oladi.

Tadqiqot usullari va maqsadi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi – umumta'lim maktablari jismoniy tarbiya o'qituvchilarining DCD bo'yicha kompetensiyasini empirik baholash va ularning kasbiy rivojlanishga bo'lgan ehtiyojlarini aniqlashdan iborat. Tadqiqot usuli sotsiologik so'rovnoma bo'ldi. 67 nafar o'qituvchi ishtirok etdi. Tahlil: matematik-statistik tahlil (chastotali taqsimot, foiz nisbatlari). Tadqiqot empirik ma'lumotlarga asoslangan bo'lib, jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasi va ehtiyojlarini bevosita o'rganish maqsadida asosiy usul sifatida sotsiologik so'rovnoma tanlandi. Sotsiologik so'rovnoma usulining qo'llanilishi tadqiqotga quyidagilarni ta'minladi:

1. Keng qamrovlilik: Qisqa muddat ichida maktablarda faoliyat yurituvchi 67 nafar jismoniy tarbiya o'qituvchisidan (N=67) ma'lumot olish imkonini berdi.

2. Anonimlik: So'rovnomaning anonim tarzda o'tkazilishi respondentlarning (o'qituvchilarning) DCD muammosiga, malaka oshirishga bo'lgan ehtiyojlariga va rahbariyatdan yordam olish masalasiga (2.10-band) oid xolis va samimiy fikrlarini bildirishiga sharoit yaratdi.

3. Tarkibiy tahlil: So'rovnoma tuzilishi respondentlarning to'rtta asosiy blok bo'yicha bilim va munosabatlarini aniqlashga imkon berdi:

Demografik ma'lumotlar.

Nazariy xabardorlik (2.1, 2.2-bandlar).

Diagnostik va amaliy yondashuvlar (2.4, 2.6-bandlar). Kasbiy ehtiyojlar va tashkiliy qo'llab-quvvatlash (2.7, 2.10-bandlar).

So'rovnoma tuzilmasi: So'rovnoma qisman yopiq savollardan (statistik tahlil uchun javob variantlari berilgan savollar) va qisman ochiq savollardan (o'qituvchilarning o'z amaliyotlarini erkin bayon etishi uchun 2.2 va 2.6-bandlar) iborat bo'ldi. Bu ma'lumotlarni kvantitativ (statistik) va kvalitatif (mazmuniy) tahlil qilish imkonini yaratdi.

So'rovnoma orqali olingan ma'lumotlar tadqiqot maqsadiga erishish uchun aralash usul (mixed-methods approach) asosida tahlil qilindi. Bunda ikki xil yondashuv qo'llanildi:

1. Kvantitativ (Statistik) tahlil

Bu tahlil usuli yopiq savollarga (masalan, “Ha/Yo‘q” javoblari, demografik ma’lumotlar va 2.1, 2.7, 2.8, 2.10-bandlar) berilgan javoblarni o‘z ichiga oldi.

Maqsadi: DCD bo‘yicha xabardorlik darajasi va kasbiy ehtiyojlarning umumiy tarqalishini aniqlash. **Qo‘llanilgan usullar:** Chastotali tahlil (javoblar soni, n), foiz nisbatlari (%) va taqsimotlar (masalan, yosh bo‘yicha N).

Natijasi: Aniqlangan foizlar va statistik ko‘rsatkichlar asosida jismoniy tarbiya o‘qituvchilari guruhining umumiy kompetensiya darajasiga obyektiv baho berildi

2. Kvalitativ (Mazmuniy/Sifat) tahlil

Bu tahlil usuli erkin javob berishni talab qiladigan savollarga (masalan, “2.2. DCDni ta’riflab bering” va “2.6. Qo‘shimcha yondashuvlarni qo‘llaysiz”) berilgan javoblarni tahlil qilishga qaratildi.

Maqsadi: O‘qituvchilarning DCD haqidagi chuqur nazariy tushunchalari va amaliyotda qo‘llaniladigan qo‘shimcha yondashuvlarning mazmunini aniqlash.

Qo‘llanilgan usullar: Tematik tahlil (Thematic analysis) — javoblar matnining ma’nosi o‘rganilib, asosiy umumiy mavzular ajratildi (masalan: “Mashqlarni soddalashtirish”, “Maxsus terapiya usullari”, “Noto‘g‘ri ta’rif”).

Natijasi: O‘qituvchilarning diagnostik va amaliy kompetensiyasida mavjud bo‘lgan sifat jihatidan bo‘shliqlarning sabablari aniqlandi. Aralash usulning ahamiyati: Ikkala tahlilning birgalikda qo‘llanilishi tadqiqot natijalarining haqiqiyliги va ishonchliligini oshirdi, chunki kvantitativ statistika (nima sodir bo‘layotganini) va kvalitativ tahlil (nega sodir bo‘layotganini) bir-birini to‘ldirdi. Respondentlarning umumiy demografik profili (N=67)

Tahlil natijalariga ko‘ra, respondentlar orasida erkak o‘qituvchilar (61.2%) va yosh mutaxassislar (30 yoshgacha – 44.8%) ustunlik qiladi. Bu soha xodimlarining yosh tarkibini aks ettiradi va ularning yangi ma’lumotlarga ochiqligini bildiradi.

DCD bo‘yicha nazariy kompetensiyani baholash (2.1 — 2.3)

2.1. “Rivojlanishidagi koordinatsion buzilish” (DCD) nima ekanligini bilasizmi? (Nazariy xabardorlik) O‘qituvchilarning 56.7%i DCD haqida xabardorlikni tasdiqladi. Biroq, deyarli yarmi (43.3%) bu borada bilimga ega emas. Bu DCD haqida umumiy ma’lumot tarqatish bo‘yicha asosiy kurslarda kamchiliklar borligini ko‘rsatadi.

2.2. Agar DCD haqida bilsangiz, qisqacha ta’riflab bera olasizmi? (Nazariy kompetensiya) Faqat 32.8%i to‘g‘ri ilmiy ta’rif bera olgan. Bu 23.9%lik nazariy bilimlar bo‘shlig‘ining mavjudligini isbotlaydi. Shu tufayli, o‘qituvchilar

o‘quvchining DCD sababli qilgan xatosini oddiy dangasalikdan ajrata olishda qiyinchilikka uchrashi mumkin.

2.3. DCD bo‘lgan bolalar qanday xususiyatlarga ega bo‘lishi mumkin? (Amaliy kuzatuv) O‘qituvchilarning 82.1%i koordinatsiyalashgan harakatlardagi muammolarni DCDning asosiy belgisi sifatida to‘g‘ri ko‘rsatgan. Bu amaliy kuzatuv tajribasi borligini, lekin bu tajribani nazariy bilim bilan bog‘lash yetishmayotganini ko‘rsatadi.

2.4. DCD alomatlarini o‘quvchilarda qanday aniqlaysiz? (Diagnostik kompetensiya) O‘qituvchilarning 74.6%i faqat subyektiv kuzatish usuliga tayanadi. Maxsus testlar/metodikalardan foydalanadiganlar atigi 14.9%ni tashkil etdi. Bu ma’lumot o‘qituvchilarda DCDni obyektiv va xolis aniqlash bo‘yicha kasbiy ko‘nikma yo‘qligini anglatadi.

2.5. DCD bo‘lgan o‘quvchilarga yordam berish uchun maktabda qanday resurslar mavjud bo‘lishi kerak? (Resurs ehtiyoji) Eng ko‘p talab qilingan resurs “Jismoniy tarbiya o‘qituvchilari bilan qo‘shimcha mashqlar” (52.2%) bo‘lib chiqdi. Bu o‘qituvchilarning DCD muammosini individual yuklama orqali hal qilishga tayyorligini ko‘rsatadi.

2.6. DCD bo‘lgan o‘quvchilarga qanday qo‘shimcha yondashuvlarni qo‘llaysiz? (Amaliy yondashuv) Qo‘llaniladigan yondashuvlar asosan “mashqlarni soddalashtirish” va “individual vaqt ajratish” kabi adaptiv pedagogikadan olingan oddiy usullardir. Maxsus korreksion gimnastika usullari yetarli darajada qo‘llanilmaydi.

2.7. DCD haqida qo‘shimcha ma’lumot olishni istaysizmi? (Rivojlanishga Motivatsiya) O‘qituvchilarning 89.6%i qo‘shimcha ma’lumot olishga yuqori ehtiyoj bildirdi. Bu malaka oshirish kurslari uchun kuchli auditoriya talabi mavjudligini ko‘rsatadi.

2.8. Agar siz DCD haqida qo‘shimcha ma’lumot olsangiz, uni dars jarayonida qo‘llaysizmi? (Amaliyotga tatbiq etish) 94.0%i yangi bilimlarni amaliyotda qo‘llashga tayyorligini tasdiqladi. Bu o‘qituvchilarning kasbiy o‘zgarishlarga ochiqligini va o‘quv jarayonini yaxshilashga intilishini ko‘rsatadi.

2.9. Sizningcha, o‘quvchilardagi DCD muammosini hal etishda eng muhim nima? (Ustuvorlik) Eng muhim omil “Maxsus mashqlar/Individual yondashuv” (52.2%) deb topildi. Shuningdek, mutaxassis (psixolog, defektolog) yordami (25.4%) ham yuqori o‘rinda turadi, bu masalani kompleks yechish zarurligini bildiradi.

2.10. Maktab rahbariyati bu muammo (DCD) bo‘yicha sizga yetarli darajada yordam beradimi? (Tashkiliy qo‘llab-quvvatlash) 49.3%i maktab

rahbariyati tomonidan yetarli yordam yoʻqligini taʼkidlagan. Bu oʻqituvchilarning kasbiy ehtiyojlarini qondirishda maʼmuriy va tashkiliy toʻsiqlar mavjudligini koʻrsatuvchi muhim omildir.

Xulosa.

Tadqiqot natijalari jismoniy tarbiya oʻqituvchilari kompetensiyasida DCD borasida uchta asosiy boʻshliq mavjudligini koʻrsatdi:

Nazariy tushunchaning yuzaki ekanligi, obyektiv diagnostik usullardan foydalanishning pastligi va maʼmuriy-tashkiliy qoʻllab-quvvatlashning sustligi. Yuqori motivatsiya (89.6%) va yangi bilimlarni tatbiq etishga tayyorlik (94.0%) kabi ijobiy omillar mavjud boʻlsa-da, bu potentsialdan toʻliq foydalanish uchun tizimli chora-tadbirlar zarur.

Jadval 1. Demografik koʻrsatkichlar

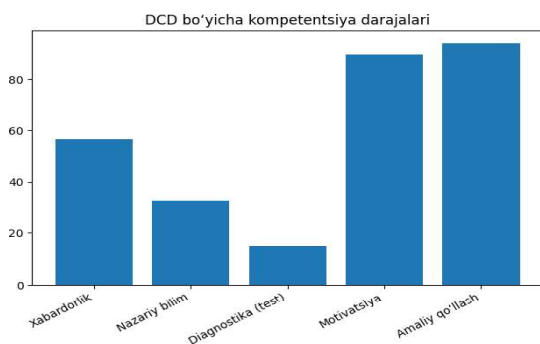
Koʻrsatkich	Toifa	n	%
Jinsi	Erkak	41	61.2
	Ayol	26	38.8
Yoshi	30 yoshgacha	30	44.8
	30 yoshdan yuqori	37	55.2

Jadval 2. Kompetensiya natijalari

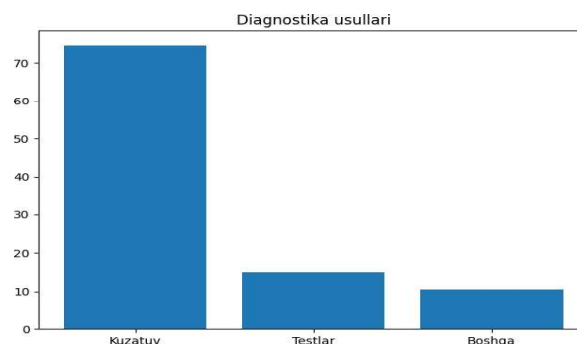
Koʻrsatkich	Natija (%)
Xabardorlik	56.7
Nazariy bilim	32.8
Diagnostika (kuzatuv)	74.6
Testlardan foydalanish	14.9
Motivatsiya	89.6
Amaliy qoʻllash	94.0
Maʼmuriy yordam yetarli emas	49.3

Quyida DCD boʻyicha oʻqituvchilarning kompetensiya darajalari grafik koʻrinishda berilgan.

1-rasm. Kompetensiya darajalari

2-rasm. Diagnostika usullari

Ilmiy-amaliy takliflar. Kasbiy malaka oshirishning ixtisoslashuvini kuchaytirish: Jismoniy tarbiya oʻqituvchilarining malaka oshirish dasturlariga DCD boʻyicha toʻliq nazariy-amaliy modulni, shu jumladan, standart diagnostik testlarni qoʻllash amaliyotini oʻrgatishni kiritish. Tizimli mutaxassislar-aro hamkorlikni yoʻlga qoʻyish: Maktab rahbariyati DCD boʻyicha yordamni (49.3% ehtiyoj) taʼminlash maqsadida, maxsus pedagoglar va psixologlar bilan jismoniy tarbiya oʻqituvchilari oʻrtasida doimiy konsultatsiya va maslahatlashuvlarni tashkil etishi lozim. Adaptiv resurslar bazasini shakllantirish:

DCD boʻlgan oʻquvchilar bilan ishlash uchun moʻljallangan moslashtirilgan sport anjomlari va oʻqituvchilar foydalana oladigan ilmiy asoslangan korreksion mashqlar qoʻllanmalari bilan maktablarni taʼminlash.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Матвеев А.П., Карпов В.Ю., Еремин М.В., Михайлов А.А. — Самостоятельные занятия младших школьников по физической культуре как дополнительная форма освоения основ программного материала. 2018. № 5. 56-58 с.
2. Bekmanova H.Sh. "Oʻrta maktab oʻquvchilarining jismoniy salomatligini

mustahkamlashda koordinatsion va jismoniy sifatlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikning o'rni" 2025/10.,111-114 c.

3. Bekmanova Khurshida Shokirjonovna "Physical development delays in primary school students and ways to eliminate them" Journal of Innovations in Pedagogy and Educational Advancements May, 2025., 523-527 c.

4. Masharipova, M., Saidmammatov, O., Vasconcelos, O., Rahimov, Q., & Rodrigues, P. "Motorik qobiliyatni rivojlantirishga asoslangan dasturlarning koordinatsiyasida muammosi bo'lgan bolalarga ta'siri" Scientific_Library_of Uzbekistan 2021 y. (2) B.467-475.

5. Hurshida Bekmanova 1*, Orifjon Saidmammatov 2, Jasurbek Jammattov 2, Taxirbek Salayev 2, Raximov Quvondiq 3, Shikhov Gayrat 4, Olga Vasconcelos 5, Rita Barros 6,7, Cláudia Sousa 6,8 and Paula Rodrigues 5,6, Optimizing Motor Coordination in Children with Developmental Coordination Disorder: Mini-Handball vs. Motor Skills Training. Sports 2026, 14(1), 1; <https://doi.org/10.3390/sports14010001>

6. Назаров В. П. Координация движений у детей школьного возраста. – М.: ФИС, 1969. – 109 с.

Farg'ona davlat universiteti Sport faoliyati fakulteti Sport o'yinlari nazariyasi va uslubiyati kafedrası dotsent

F.M.Sharipov

Farg'ona, O'zbekiston

Muallif bilan bog'lanish uchun:
Email: 6865994@gmail.com
Tel: +9989 91 686-59-94

FUTBOLDA TEZKOR TAKTIK FIKRLASH HARAKATLARINI O'RGATISHNING ASOSIY TUSHUNCHALARI VA NAZARIY ASOSLARI

Аннотация

В этой статье рассказывается о разработке различных упражнений для обучения игроков начальным тактическим движениям, которые помогут им выполнять точные и эффективные движения в соответствии с их положением. Ниже приведены упражнения, которые можно использовать для обучения игроков начальным тактическим навыкам. этой статье рассказывается о разработке различных упражнений для обучения игроков начальным тактическим движениям, которые помогут.

Ключевые слова: Дриблинг, техника, тактика, обучение, установка давления, опыт, быстрое решение, поле, улучшение, тики-така, команда, стратегия, методология, открытая зона, позиция, атака, защита.

Annotation

Ushbu maqolada futbolchilarni dastlabki taktik harakatlarga o'rgatish uchun turli xil mashqlarni ishlab chiqish, ularning pozitsiyalariga mos ravishda aniq va samarali harakatlar qilishlariga yordam beradi. Quyida futbolchilarga dastlabki taktik ko'nikmalarni o'rgatish uchun ishlatish mumkin bo'lgan mashqlar keltirilgan. Ular o'yin davomida muhim bo'lgan pozitsion harakatlar, to'pni uzatish, himoya va hujumdagi asosiy taktikalarga yo'naltirilgan.

Kalit so'zlar: Dribbling, texnika, taktika, mashg'ulot, bosim o'rnatish, tajriba, tezkor qaror, maydon, takomillashtirish, tiki-taka, jamoa, strategiya, metodika, ochiq zona, pozitsiya, hujum, himoya.

This article will help you develop a variety of exercises to train players in initial tactical actions, making specific and effective actions in accordance with their positions. The following are exercises that can be used to teach players initial tactical skills. This article will help you develop a variety of exercises to train players in initial tactical actions, making specific and effective.

Keywords: Dribbling, technique, tactics, training, pressure setting, experience, quick decision, field, improvement, tiki-taka, team, strategy, methodology, Open Zone, position, Attack, Defense.

Dolzarbligi. Ushbu metodika futbolchilarni dastlabki taktik harakatlarga o'rgatishning samarali usullarini va bosqichlarini tavsiflaydi. Taktik harakatlarni o'rgatish, futbolchilarning o'yin davomida to'g'ri qarorlar qabul qilishini, jamoa bilan birgalikda ishlashini va o'yin vaziyatlariga tez moslashuvini ta'minlaydi. Metodikada nazariy tushunchalardan boshlanib, jismoniy tayyorgarlik va koordinatsiyani rivojlantirish, jamoaviy taktikalarni o'rgatish, pozitsion o'yinlar va to'p bilan hamda to'psiz harakatlar bilan mashqlar orqali futbolchilarning taktik ko'nikmalarini takomillashtirishga qaratilgan. Simulyatsiyalar va o'yin tahlilini o'z ichiga olgan bu jarayon, futbolchilarning o'yin davomida strategik qarorlar qabul qilish qobiliyatini oshiradi. Dastlabki taktik harakatlarni o'rgatish metodikasi, futbolchilarga nafaqat individual, balki jamoaviy o'yinda muvaffaqiyatga

erishish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarni beradi.

Futbolchilarni dastlabki taktik harakatlarga o'rgatish metodikasi, yosh futbolchilarga futbolning asosiy taktik tushunchalarini o'rgatish va ularni to'g'ri qo'llash uchun muhimdir. Bu jarayon futbolchilarning o'yin strategiyasini tushunib, o'z pozitsiyalariga mos harakatlar qilishga yordam beradi. Yosh futbolchilarga taktik harakatlarni o'rgatish jarayonida o'yinni tushunib o'ynashi jamoa to'p bilan bo'lganida ochiq pozitsiyani egallashi to'pni qabul qilib olganidan so'ng esa tezkor fikrlashi qulay pozitsiyadagi o'z jamoadoshiga to'pni aniq yetkazib berishi va barcha harakatlarni aniq tezkor bajarishni o'rgatib borish kerak. Yosh futbolchilarga pozitsiyani o'zgartirishga o'rgatish shart emas – ularga o'yinni tushunishga o'rgatish kerak. Masalan jamoadoshi bosim ostida qolayaptimi tezkorlik bilan ochiq zonaga o'tish va to'pni qabul qilishi maydonda

